

- підготовка брифінгів для екіпажу;
- підтримка упродовж рейсу;
- розрахунок і калькуляція зборів аеропортів тощо.

Взаємодія хедлінгу з кожною авіакомпанією відбувається з урахуванням наступних показників, які в комплексі можуть адекватно оцінити діяльність кожної авіакомпанії з даним хедлінгом:

- кількість перевезених пасажирів та обсяги перевезених вантажів за всіма рейсами аеропорту;
- розклад авіакомпанії;
- розрахунок з хедлінгом за встановленими тарифам;
- додаткового обслуговування у встановлених межах без затримки.

При аналізі взаємодії хедлінгу з авіакомпанією розроблено наступну схему (рис.).

Для обраної авіакомпанії дається повна характеристика. Для хедлінгу важливим є зручний розклад, тобто той, коли можна обслужити рейси авіакомпанії. Якщо розклад для хедлінгу не підходить, то розглядаємо наступну авіакомпанію. Якщо розклад рейсів зручний для хедлінгу, то авіакомпанія підписує з хедлінгом угоду про надання обслуговування пасажирів. Суттєвими факторами взаємодії авіакомпанії та хедлінгу є вчасність розрахунків та кількість обслугованих за минулий місяць пасажирів. Ці фактори визначають рівень знижок, які авіакомпанія отримує з хедлінгу. Якщо авіакомпанія отримує знижки, то вона набуває статусу постійного клієнту хедлінгу. Хедлінг постійно повинен проводити дослідження для покращення обслуговування пасажирів, особливих клієнтів (офіційні делегації, інваліди, пасажирів з малими дітьми тощо).

Таким чином, при розгляді всіх авіакомпаній, з якими взаємодіє хедлінговий суб'єкт є можливість сформувати рейтинг авіакомпаній з боку хедлінгового підприємства та визначити наявність знижок, характер взаємодії з хедлінгом та надання певних бонусів до конкретних свят.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КОНЦЕПЦІЇ ЕФЕКТУ РИКОШЕТУ

Д. В. Горобченко, к.е.н.

Сумський державний університет

На поточному етапі розвитку концепції ефекту рикошету (ЕР) значну актуальність набула задача аналізу та систематизації накопичених знань, визначення основних факторів, що мають враховуватись при комплексній оцінці ефекту рикошету на мезо- та макрорівні. Необхідним є синтез результатів досліджень даної проблематики західними та вітчизняними науковцями, оскільки, по-перше, це є необхідною передумовою побудови вдосконалених більш якісних науково-методичних відходів до оцінки ефекту рикошету, по-друге, особливості прояву ефекту рикошету значним чином залежать від рівня економічного розвитку, тому результати досліджень можуть значно відрізнятися.

Метою дослідження є визначення сутності та зміст поняття «ефект рикошету», формування системи класифікаційних ознак та видів ЕР, виділення основних факторів, що впливають на прояв та розмір ЕР, їх критичний аналіз та визначення відповідних імовірнісних характеристик прояву ЕР.

Суперечливість процесів підвищення ефективності використання природних ресурсів і зміни масштабів їхнього залучення в процеси відтворення вперше була відзначена ще в 1865 році Стенлі Джевансом у його фундаментальній роботі «Вугільна проблема». Науковець помітив, що підвищення ефективності використання вугілля на третину, в розрахунку на тонну заліза, призвело до десятикратного збільшення його споживання в наступні три десятиліття, не враховуючи можливі опосередковані ефекти. Подібні явища надалі одержали назву «парадокс Джеванса».

Основне пояснення даного парадокса низка науковців зв'язує із різноспрямованістю векторів розвитку на макро- та мікрорівні, що є основою постулату Хазума–Бруска: поліпшення ефективності використання ресурсу, економічно виправдане на мікрорівні, веде до більш високого рівня споживання ресурсу на макрорівні, чим у випадку відсутності даного поліпшення [1].

Найбільш вдале, на нашу думку, є визначення ЕР в термінах відкритих стаціонарних систем, запропоноване Мельником Л.Г., відповідно до якого під ЕР слід розуміти вторинні наслідки дії механізмів негативного зворотного зв'язку, внаслідок чого досягаються результати, зворотні цілям, заради яких були використані зазначені механізми [2].

У загальному випадку розмір ЕР визначається різницею відносних величин підвищення ефективності використання ресурсу та зниження рівня його споживання відносно підвищення ефективності. Якщо значення ЕР менше за 100%, то варто говорити про загальне зниження масштабу споживання ресурсу, навіть не дивлячись на зростання попиту. Якщо його значення дорівнює 100%, споживання ресурсу залишилося незмінним: підвищення ефективності його використання компенсувалося зростання попиту. Якщо ж ефект більше 100%, тоді підвищення ефективності використання ресурсу призвело до сумарного підвищення масштабу його використання за рахунок непропорційно великого приросту попиту. Останній ефект одержав назву ефекту протидії (*backfire*).

Розрізняють два *види ефекту рикошету* – первинний і вторинний [3]. Первинний ефект обумовлений наслідками підвищення ефективності використання ресурсу. Вторинний ефект зв'язаний безпосередньо з результатами підвищення ефективності.

За формою впливу ЕР диференціюють на [1]: *прямий ефект* (ефекти заміни та доходу для споживача; ефекти заміни та випуску для виробника) пов'язаний зі зміною масштабів використання ресурсу при збільшенні ефективності його використання; *непрямий ефект* (ефект матеріалізації, вторинний ефект доходу споживача, вторинний ефект випуску виробника, макроекономічний ефект, ефект падіння попиту, кон'юнктурний ефект) обумовлений тими наслідками, до яких призводить перехід на більш ефективні форми використання ресурсу, але не пов'язаним з ним самим, та проявляється в інших сферах господарювання.

Визначено, що ЕР проявляється у випадку, коли темп зниження масштабів сумарного використання ресурсу менше за темп зниження питомого використання ресурсу у розрахунку на одиницю готової продукції. Ефект протидії проявляється, коли при зменшенні питомого використання ресурсу його сумарне використання збільшується, або, більш детально, коли темп зниження питомого використання ресурсу менше значення, зворотного до темпу зниження сумарного випуску продукції, складовою якого є ресурс.

Реакція ринку на зміну ефективності обумовлюється, в першу чергу, ціновими факторами: по-перше, зменшенням ціни на ресурс, внаслідок збільшення ефективності процесу його відтворення, по-друге, зменшенням ціни на проміжні або кінцеві продукти, складовою частиною яких він є, через його здешевлення або підвищення ефективності його використання.

Основними факторами, що впливають на прояв та розмір ЕР є такі:

- **еластичність попиту на ресурс за ціною** в більшості випадків розглядається як основний ціновий фактор, що впливає на розмір ЕР. У загальному випадку чим більш еластичний попит за ціною, там більше значення очікуваного прямого ЕР. Значно складніше виявити закономірність щодо виникнення непрямого ефекту, обумовленого перерозподілом структури використання ресурсу у виробничій сфері та сфері кінцевого споживання;

- **ступінь насиченості ринку ресурсом**. Загальна закономірність: що чим більше різниця між поточним станом ринку розглянутого ресурсу й станом, що відповідає насиченості їм ринку, тим більший розмір ЕР варто очікувати;

- **еластичність попиту за доходом**. Позитивне значення еластичності визначає ресурс із високою суб'єктивною цінністю для споживача. З ростом доходу варто очікувати

пропорційне зростання споживання розглянутого ресурсу й значення прямого EP. У випадку негативної еластичності імовірним є прояв непрямих ефектів споживання;

- **граничні витрати споживання, додаткові товари.** Чим менше граничні витрати споживання ресурсу та/або дешевше товари, що його доповнюють, тим у меншому ступені мотивований споживач на їхню економію й тим більшим є очікуваний розмір прямого EP;

- **еластичність заміщення ресурсу.** Чим більше еластичність заміщення ресурсу, тим більше значення очікуваного EP;

- **рівень економічного розвитку держави.** Чим вище рівень економічного розвитку держави, тим у меншому ступені варто очікувати прояв EP. В термінах еластичності попиту за ціною закономірність пояснюється таким чином: економічний розвиток призводить до зменшення цінової еластичності на матеріальні блага, проте збільшується еластичність попиту на екологічно чисті, менш ресурсномісткі блага. З самої закономірності випливає цілком суперечливий висновок, оскільки саме збільшення попиту на екологічно досконалі товари обумовлює EP. Проте дану закономірність можна трактувати в тому сенсі, що EP буде відсутній, коли екологічно мотивоване суспільство буде свідомо споживати ресурси лише в допустимих нормах прояву EP.

Розуміння істотності врахування ефекту рикошету в процесі економічного розвитку є важливим пунктом оцінки ефективності процесів природокористування через протилежну спрямованість інтересів окремих економічних агентів та суспільства в цілому. Ефект багато в чому співпадає з поняттям економічного зростання, оскільки визначається екстенсивним зростанням економічних показників, таких як сукупний попит та пропозиція тощо, проте важливо не ототожнювати ці два поняття оскільки економічне зростання та розвиток є можливими і без прояву розглянутих ефектів.

Список використаної літератури:

1. Sorrell S. The Rebound Effect : an assessment of the evidence for economy-wide energy savings from improved energy efficiency / S. Sorrell. – London : UK Energy Research Centre. – 2007. – 123 p.

2. Мельник Л. Г. Теория самоорганизации экономических систем [Текст] : монография / Л. Г. Мельник. – Сумы : Университетская книга. – 2012. – 439 с.

3. Schauer T. Biological and Cultural Diversity in a Globalised Information Society / T. Schauer. – Niedereschach : Universitätsverlag Ulm. – 2002. – 40 p.

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Г. В. Пронюк, к.т.н., доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки

Соціальне значення охорони праці полягає в сприянні росту ефективності суспільного виробництва шляхом безперервного вдосконалення і поліпшення умов праці, підвищення їх безпеки, зниження виробничого травматизму і профзахворювань. Дослідження та статистична інформація дають змогу стверджувати, що більшість нещасних випадків на виробництві обумовлені не технічними неполадками обладнання, а антропогенним чинником. Тому важливим у забезпеченні безпечної праці і запобігання травматизму є фактори особистого характеру – знання керівником особистості кожного працівника, його психіки і характеру, ставлення до праці, дисциплінованості, задоволеності працею, його ставлення до інших членів колективу. Безсумнівно, запобігти виробничому травматизму можна шляхом певної організації охорони праці на підприємствах з урахуванням значення психофізіологічних чинників.

Важливу роль у створенні безпечних умов праці відіграє трудовий колектив і його керівник. При дослідженні питань охорони праці доцільно застосовувати синергетичний підхід та розглядати колектив робітників як систему, що саморозвивається та організується.